

Sterilizácie rómskych žien na území Slovenskej republiky

Roman Vydra

Právnická Fakulta Masarykovej univerzity 2010

MV903K Lidská práva a dokumentární film

Téma sterilizácii rómskych žien sa v 21. storočí nevyhla ani Slovenskej republike. V roku 2002 prebiehal na území SR výskum mimovládnych organizácií **Centrum pre reprodukčné práva (New York)** a **Poradňa pre občianske a ľudské práva (Košice)**, ktorý odhalil niekoľko desiatok prípadov nelegálnych sterilizácií Rómok na území východného Slovenska. Po zverejnení materiálu **„TELO I DUŠA: NÁSILNÉ STERILIZÁCIE A ĎALŠIE ÚTOKY NA REPRODUKČNÚ SLOBODU RÓMOV NA SLOVENSKU“**, ktorý je zhrnutím tohto výskumu, a ktorého niektoré pasáže uvádzam nižšie, vypukol medzinárodný škandál a o situáciu v SR sa začali zaujímať aj zahraničné organizácie a pozorovatelia (napr. Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, Výbor OSN na odstránenie diskriminácie žien, Európske centrum pre práva Rómov Komisár Rady Európy pre ľudské práva atd.).

Ľudskoprávne organizácie zaoberajúce sa touto problematikou a taktiež samotné rómske ženy, sa napriek niektorým čiastkovým úspechom celkového zadosťučinenia, odškodnenia, či rehabilitácie nedočkali. **Do dnešného dňa totiž žiadny štátny orgán SR (vláda, NR SR, súdy, prokuratúra) existenciu nútených a nelegálnych sterilizácií rómskych žien neuznal.**

Pre lepšiu orientáciu v tejto téme uvádzam ďalej chronologický prehľad od zverejnenia spomínanej práce TELO I DUŠA až do dnešných dní:

január 2003:

Bol zverejnený materiál **TELO I DUŠA: NÁSILNÉ STERILIZÁCIE A ĎALŠIE ÚTOKY NA REPRODUKČNÚ SLOBODU RÓMOV NA SLOVENSKU**, z ktorého vyberám niektoré dôležité úryvky:

I

Náš výskum odkryl **jasné a konzistentné príklady správania sa poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, ktorí neberú na vedomie potrebu informovaného súhlasu so sterilizáciou, a ktorí neposkytujú rómskym pacientkam presné a vyčerpávajúce informácie o reprodukčnom zdraví, čo malo za následok porušovanie ľudských práv rómskych žien.**

Približne **110 týchto rozhovorov bolo uskutočnených so ženami, ktoré boli sterilizované alebo majú silné podozrenie, že boli sterilizované po páde komunizmu.**

V mnohých týchto prípadoch lekári a zdravotné sestry podávali rómskym ženám zavádzajúce alebo zastráňujúce informácie, aby ich v časovom tlaku donútili k súhlasu so sterilizáciou, ktorá bola vykonaná počas pôrodu cisárskym rezom. Ukazuje sa, že títo lekári niekedy zbytočne a nezodpovedne vykonávali cisárske rezy u rómskych žien, sčasti ako zámienuku na ich sterilizáciu.

V iných prípadoch nedostali rómske ženy žiadne informácie týkajúce sa sterilizácie a ani neboli *pred* operáciou informované, že budú sterilizované. V týchto prípadoch získavali lekári alebo zdravotné sestry písomný „súhlas“ so sterilizáciou od rómskych žien až následne, prípadne ich jednoducho o príslušnom zákroku informovali až po jeho vykonaní. **V niekoľkých prípadoch boli násilne**

sterilizované ženy mladšie ako 18 rokov bez súhlasu, ktorý zákon vyžaduje od ich zákonného zástupcu.

II

„V nemocnici v Krompachoch sú oddelené miestnosti pre Rómky – pre nás sú tam tri cigánske izby, jedna sprcha a jeden záchod a biele majú svoje vlastné záchody. Biele ženy môžu ísť do jedálne, ale Rómky tam jesť nesmú. V cigánskej izbe nie je dokonca ani kôš na smeti. Je to tam ako v koncentračnom tábore.“

Objavili sa fyzické a slovné útoky zo strany nemocničného personálu, a jasne diskriminačná úroveň starostlivosti.

III

Odpieranie prístupu k zdravotnej dokumentácii

„Každý má právo na všetky informácie, týkajúce sa jeho či jej zdravia.“

- Európsky dohovor o ľudských právach a biomedicíne, 1997, čl.10(2)

Hoci slovenská legislatíva zaručuje pacientom právo nahliadať do svojej zdravotnej dokumentácie, toto právo je rómskym ženám svojvoľne a neoprávnene upierané; a oni sa nemôžu dozvedieť o lekárskech zákrokoch, ktoré na nich už boli vykonané.

IV

Záver:

Prieskum odkryl rozsiahle porušovanie ľudských práv, konkrétne reprodukčných práv rómskych žien na východnom Slovensku, medzi ktoré patria:

- **vynútené a násilné sterilizácie;**
- **dezinformácie v záležitostiach reprodukčného zdravia;**

- **rasovo-diskriminačný prístup k službám zdravotnej starostlivosti a liečbe;**
- **fyzické a verbálne útoky zo strany poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a**
- **odopieranie prístupu k zdravotnej dokumentácii.**

január 2003:

Spravodajca Európskeho parlamentu pre Slovensko **Jan Marinus Wiersma** včera **dôrazne vyzval slovenské úrady, aby dôkladne vyšetrili obvinenia týkajúce sa údajnej sterilizácie** rómskych žien na Slovensku, ktoré obsahuje správa newyorského Centra reprodukčných práv.

Ak Slovensko obvinenia nevyšetrí, môže to mať preň negatívne dôsledky počas marcovej diskusie Európskeho parlamentu o prijatí Slovenska do únie, varoval holandský europoslanec.

Podpredseda vlády pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny **Pál Csáky podal trestné oznámenie na neznámeho páchatel'a pre podozrenie z nedobrovoľnej sterilizácie rómskych žien.**

1.1. 2005:

Národná rada SR prijala nový zákon o zdravotnej starostlivosti, ktorý už vyžaduje informovaný súhlas so sterilizáciou dlhší čas pred zákrokom. Sterilizované Rómky totiž tvrdili, že lekári im papier dávali podpisovať už na operačnom stole. „Lekár je povinný pred sterilizáciou informovať dotyčnú o alternatívach, kým dá informovaný súhlas so zákrokom,“ hovorí Zuzana Čižmáriková z ministerstva zdravotníctva.

október 2005:

Európske centrum pre práva Rómov (ERRC) 6. októbra 2005 zaslalo slovenskému premiérovi Mikulášovi Dzurindovi list, v ktorom ho naliehavo žiada, aby „vykonal okamžitú nápravu a aby prevzal vedúcu rolu pri zabezpečení spravodlivosti pre obeť“. Z obsahu listu:

... vyjadrenie Výboru OSN na odstránenie diskriminácie žien, podľa ktorého „Výbor zostáva znepokojený tým, že mohlo dôjsť k prípadom sterilizácií rómskych žien bez ich súhlasu, alebo s vynúteným súhlasom, a že v tejto **súvislosti sa zatiaľ nevenovala dostatočná pozornosť otázkam zodpovednosti a odškodnenia**“. Výbor ďalej odporučil slovenskej vláde, aby „zvážila tieto otázky primeraným spôsobom“.

... v správe Generálnej prokuratúry SR sa uvádza: „Neexistenciu dôkazov o spáchaní trestného činu genocídia potvrdil aj nezávislý parlamentný prieskum Európskeho parlamentného fóra pre populáciu a rozvoj (IEPPFD), podpredsedníčka Výboru Parlamentného zhromaždenia Rady Európy pre sociálne veci, zdravie a rodinu Christine McCafferty, ako aj Komisár Rady Európy pre ľudské práva Alvaro Gil Robles.“

... pritom Komisár Rady Európy pre ľudské práva Alvaro Gil-Robles po návšteve Slovenska v roku 2003 vyhlásil: „[...] na základe informácií, ktoré obsahujú vyššie uvedené správy, ako aj informácií získaných počas mojej návštevy, **je možné usúdiť, že k sterilizáciám bez informovaného súhlasu došlo**, najmä na východnom Slovensku. **Správa Generálnej prokuratúry je tak preukázateľne klamlivá.**

december 2005:

Rozhodnutie Ústavného súdu SR, ktorým zaviazal Krajskú prokuratúru SR pokračovať v trestnom konaní vo veci sterilizácií rómskych žien.

ÚS podľa nej rozhodoval na základe sťažnosti troch rómskych žien. V náleze zo dňa 13. decembra 2006 ÚS podľa Bukovskej vyčítal orgánom činným v trestnom konaní nedostatočné zistenie skutkového stavu veci.

Podľa konštatovania ÚS Krajská prokuratúra, ktorá rozhodovala o sťažnosti poškodených, nedostatočné závery vyšetrovania nenapravila, ale naopak, ich potvrdila, uzavrela Bukovská s dodatkom, že tým došlo k porušovaniu ľudských práv sťažovateľiek.

máj 2008:

Krajská prokuratúra v Košiciach zastavila ďalšie trestné stíhanie v prípade údajných nezákonných sterilizácií rómskych žien na východnom Slovensku. Prokuratúra označila za preukázané, že rómske ženy so sterilizáciou vyjadrili súhlas.

2008:

Výbor OSN na odstránenie diskriminácie žien vyzval vládu, aby prijala zodpovednosť za násilné sterilizácie rómskych žien a zabezpečila, aby takéto ženy mali prístup k účinným prostriedkom nápravy.

marec 2009:

Článok novín SME z marca 2009

Násilné sterilizácie u nás popiera aj vláda a prokuratúra. „Ministerstvo spravodlivosti v tejto veci neevduje žiadny prípad a dokonca ani rozsudok,“ povedala Jana Révayová z tlačového odboru rezortu spravodlivosti. Súhlasí aj ministerstvo zdravotníctva.

„Sterilizácie boli vždy dobrovoľné, týkali sa ohrozenia života, pričom dotyčné boli o dôsledkoch informované,“ hovorí Milan Filičko z Krajskej prokuratúry v Košiciach. Medzinárodné organizácie i domáce mimovládky tvrdia už roky opak. Komisár pre ľudské práva Rady Európy vo svojej správe v roku 2005 konštatoval, že slovenské Rómky sterilizovali aj bez toho, aby na to dali súhlas. **Jedinou nápravou bol doteraz tvrdší zákon, ktorý už vyžaduje informovaný súhlas so sterilizáciou dlhší čas pred zákrokom.**

apríl 2009:

Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu odsúdil Slovensko v spore s ôsmimi rómskymi ženami, ktoré sa sťažovali, že nemali prístup k lekárskej dokumentácii týkajúcej sa sterilizácie, ktorej mali byť v nevedomosti podrobené. Súd sa jednomyselne zhodol na tom, že Slovensko tým porušilo právo na rešpekt k súkromnému životu, a s jednou výnimkou sa zhodol, že bolo porušené právo na súdne opravné opatrenie, ako ho zaručuje Európsky dohovor o ľudských právach. Uviedol to tribunál vo svojom tlačovom prehlásení.

Ženy rodili cisárskym rezom v nemocnici v Prešove a Krompachoch na východnom Slovensku. Neskôr zistili, že nemôžu opätovne otehotnieť. Podozrievali nemocnice, že ich počas zákroku sterilizovali. V roku 2002 bol ich advokátom odmietnutý prístup k lekárskej dokumentácii. V nasledujúcom roku slovenská justícia povolila sťažovateľkám, aby do dokumentácie nazreli, ale ženy si z nej mohli spraviť len ručne písané poznámky, nie si z nich spraviť fotokópie. Tribunál prisúdil každej z ôsmich sťažovateľiek 3500 eur ako kompenzáciu utrpenej morálnej ujmy. Sumu im musí vyplatiť štát.

Rozsudok ESĽP 32881/04, direct link:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=52&portal=hbkm&action=html&highlight=SLOVAKIA&sessionid=63109480&skin=hudoc-en>

máj 2010:

Vydaná Výročná správa Amnesty International o stave ľudských práv vo svete

V súvislosti s prípadmi nútenej sterilizácie rómskych žien správa zaznamenáva kritiku aktivistov, podľa ktorých Ministerstvo zdravotníctva SR dosiaľ nevydalo implementačné pokyny v oblasti zabezpečenia inštitútu informovaného súhlasu. Slovenským úradom sa tiež údajne stále nedarí viesť účinné vyšetrovania prípadov obvinení z nedobrovoľnej sterilizácie.

máj 2010:

Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie sa vyjadroval k segregácii slovenských rómskych detí v školstve, **neobišiel však ani otázku násilných sterilizácii rómskych žien a odporúča slovenskej vláde, aby uznala prípady tejto nezákonnej praxe a odškodnila jej obeť.** Výbor na februárovom stretnutí v Ženeve ignoroval tvrdenia našej vládnej delegácie o tom, že na Slovensku nikdy nedošlo k žiadnym nezákonným sterilizáciám rómskych žien. Slovenskému kabinetu odporučil, aby uznala existujúce pochybenia v tejto oblasti z minulosti a aby boli postihnuté ženy odškodnené.

Zdroje informácií:

- <http://www.poradna-prava.sk> – autori štúdie TELO I DUŠA
- <http://www.euractiv.sk> - informačný portál o dianí v Európskej únii
- <http://www.sme.sk> – internetové stránky denníka SME
- <http://www.hnonline.sk> - internetové stránky denníka Hospodárske noviny
- www.echr.coe.int/ - stránky ESĽP